

SIMPATIYAATAMASI VA UNING ETIMOLOGIYASI

Mavlanova Oybarchin Sheraliyevna

2-kurs tayanch doktorant

Mirzo Ulug'bek nomidagi

O'zbekiston Milliy universiteti

Annotatsiya. Ushbu tezisda simpatiya atamasi va uning qadimgi davrdan hozirgi vaqtgacha rivojlanish bosqichlari haqida aytib o'tilgan. Shuningdek, simpatiya va unga yondosh bo'lgan empatiya, antipatiya, hamdardlik, afsus, rahmdillik kabi terminlar haqida va uning jahon ilm fanida tadqiq etilishi haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: *simpatiya, empatiya, etimologiya, hamdardlik, hissiy yaqinlik*

1580-yillarda “ba’zi narsalar o’rtasidagi yaqinlik” (tana va ruh, shaxslar va ularning kiyimlari), fransuz simpatiyasidan (16c.) va to’g’ridan-to’g’ri kech lotincha simpatiyadan “hissiy birlik, hamdardlik”, yunoncha simpatiyadan “O’rtoqlik tuyg’usi, tuyg’ular hamjamiyati”, simpatiyadan “bir o’xshash his-tuyg’ularga ega bo’lish”, “birgalikda” sin- “birgalikda” (qarang: sin-) + paskhein, patein bilan bog’liq bo’lgan passos “hissiyot” ning o’zlashtirilgan shaklidan. “azob chekmoq” (PIE ildizidan kwent(h)- “azob chekmoq”).

Ingliz tilida bir ong yoki tanaga boshqa bir okkultga o’xshash, deyarli sehrli ta’sir qilish haqida, ayniqsa fiziologiya va patologiyada: Bu jarohatdan qonga bo’yalgan matoga surtilganda yaralarni davolaydigan dori vositalariga nisbatan ishlatilgan.

“Tuyg’ularning uyg’unligi, mehr yoki mayllarning kelishuvi” ma’nosi 1590-yillardan; 1823 yilga kelib “aqlning ijobiy munosabati” tuyg’usi zaiflashgan. 1600; “boshqa his qiladigan narsaga o’xshash yoki unga o’xshash tuyg’u” 1660-yillarga tegishli.

Simpatiya va empatiya o’rtasidagi farqni odatiy va biroz sodda tushunish, o’qiydiki, hamdardlik umumiy his-tuyg’ularning tuyg’usi, empatiya - bu umumiy bo’lishi shart bo’lmagan his-tuyg’ularni tushunish. Bu ta’riflar, albatta, noto’g’ri.

Simpatiya yunoncha “sym” so’zlaridan iborat bo’lib, birgalikda ma’nosini anglatadi va “patos” hissiyotlar yoki his-tuyg’ularga ishora qiladi, bir kishi boshqa birovning bir xil his-tuyg’ularini baham ko’rishini, masalan, yaqin kishi qayg’u yoki yo’qotishni boshdan kechirayotganini tasvirlash uchun ishlatiladi. Empatiya - bu “pafos” bilan bog’liq bo’lgan yangi so’z, ammo hissiy masofaning ko’proq ma’nosi bor.

Simpatiya – sim/sin- “birga” prefiksi kombinatsiyasi, qadimgi ildiz sem-/sen- “birlashma, birlik” (simbioz, sintez, simfoniya kabi) va -pathy ildizidan olingan. Asos patia bo’lib, u qadimgi ildiz b^hend^h- “bog’lamoq, majbur qilmoq”ga qaytadi, xuddi empatiya (qarang), antipatiya, apatiya, patologiya so’zlaridagi kabi; Qadimgi yunoncha p^athos /pathos/ “azob”. Qadimgi “qo’shma, birlik” va “bog’lash, majburlash” o’zagi so’z obrazlarining birlashuvi birdamlik kabi yagona g’oyani keltirib chiqaradi: avvalo birlashtiradigan va birlashtiradigan, so’ngra bir-biriga

hamdard bo‘lgan odamlarni bog‘laydigan ruhiy bog‘liqlik. do‘stlik rishtalari bilan. Psixologlar bir ovozdan simpatiyani hissiy moyillik sifatida belgilaydilar. Bu erda “hissiyot” so‘zining ildizlarini eslash o‘rinlidir: ex- “ichkaridan tashqariga” + moveō “harakat” = “ruh harakatlari” ning chiqishi, ya’ni his-tuyg‘ularning ichki dunyodan tashqi dunyo.” Emotsional holat sifatida simpatiya, birinchi navbatda, tashqi dunyoda jismoniy aloqa, muloqot va insonning sotsializatsiyasi bilan bog‘liq. “Nihoyat, hamma bir fikrda, rahm-shafqatli (sympatis/sympatis/), birodarlarcha mehribon, rahmdil, do‘stona, donolikda kamtar bo‘ling” (1 Butr. 3:8).

Ruhiy hissiy aloqa nafaqat bir-biriga nisbatan yaxshi his-tuyg‘ularga ega bo‘lganlar o‘rtasida sodir bo‘ladi. Xuddi shu sababga ko‘ra qayg‘u, iztirob va g‘azab hamdard bo‘lganlar o‘rtasida o‘zaro hamorlikni uyg‘otadi: “Sizlar ham mening rishtalarimga hamdard bo‘ldingizlar (aslida s̄nēpāthIsāti / sinepatesati / - πᾶᾷ / therad / patos so‘zidan olingan) Osmonda yaxshi va abadiy mulkingiz borligini bilib, molingizning o‘g‘irlanishini quvonch bilan qabul qildingiz” (Ibr. 10:34).

Yunoncha asl Xushxabarda simpatiya so‘zi kamdan-kam uchraydi, atigi to‘rt marta va barcha holatlarda bu rahm-shafqatni, muammoga duch kelgan odamlar bilan hissiy aloqani anglatadi. Xushxabarga ko‘ra, ularning xohish-istaklari va qarindoshlik darajasidan qat’i nazar, barcha odamlarga to‘liq hamdard bo‘lishga qodir bo‘lgan yagona shaxs Xudoning Kalomi va O‘g‘li Iso Masihdir. Masihdan boshqa tirik hech kim noloyiq odamlarga chuqur hamdard bo‘la olmaydi, ularning zaifligida mutlaqo norozi bo‘ladi: “Chunki Xudoning Kalomi tirik va faol va har qanday ikki qirrali qilichdan ham o‘tkirdir: u ruhni va ruhni ajratish uchun teshadi. bo‘g‘inlar va ilik, va yurakning fikrlari va niyatlarini hukm qiladi. Undan yashirin hech qanday maxluq yo‘q, lekin hamma narsa Uning ko‘z o‘ngida yalang‘och va ochiqdir. Biz Unga hisob beramiz. Shuning uchun, bizda osmondan o‘tgan buyuk Oliy Ruhoniy bor ekan, Xudoning O‘g‘li Iso, keling, e’tirofimizni mahkam ushlaylik. Chunki bizda zaifliklarimizga hamdard bo‘lmaydigan oliy ruhoniy yo‘q, balki biz kabi har tomonlama vasvasaga uchragan, lekin gunohsiz bo‘lgan oliy ruhoniy bor” (Ibron. 4:12-15).

Insoniy hamdardlikning yuzaki va nomuvofiqligini anglagan faylasuflar, san‘atshunoslar va ularga ergashgan psixologlar 19-20-asrlar bo‘yida dunyoning tabiiy tillarida mavjud bo‘lmagan yangi atamani ixtiro qilishga majbur bo‘ldilar. Odamlar o‘rtasidagi ichki chuqur ma’naviy aloqani bildiradi: “empatiya”.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Hillman, James. Re-Visioning Psychology . Harper & Row, 1977. The quotation has been edited as indicated in the ellipses. The substance of the quote is from page 9 of Hillman’s text. I should note too, that it took remarkable restraint on my part not to edit Hillman’s use of ‘which’ for ‘that’ but that would have required editorial brackets, which I find to be unsightly.

<https://www.merriam-webster.com/words-at-play/sympathy-empathy-difference> (Accessed 29 August, 2019)

2. Brohaugh, William. *English Through the Ages: From Old English to Modern-Day Slang, a Word-by-Word Birth Record of Thousands of Interesting Words*, Writer’s Digest Books, 1998.

3. *The Compact Edition of the Oxford English Dictionary: a-o. I; p-z. II*, Oxford University Press, 1971. I have used these references before and have cited it below. For the purposes of citation here, we will continue to use endnotes, with the citation OED I, or OED II and the relevant page.

4. I checked several times. The listings proceed from “Empaste” to “Empatron,” without “Empathy”.

5. *The New Century Dictionary: A-Pocket Veto*, I, Appleton-Century-Crofts, Inc., 1953. [Volume One].

6. The reader should forgive me, the lack of the proper accent mark over the ‘u’ in einfuhlung, my version of word doesn’t do that....

7. (OED 3205).

8. <https://en.wiktionary.org/wiki/pathetic>, accessed August 16, 2019